

לא יהיה

1. עיינו באיסור עבודה זרה שבעשרת הדברות (שמות כ')

- מה הקשיים בפסוקים?
- מהם האיסורים הכלולים באיסור עבודה זרה שבעשרת הדברות?
- מה המשמעות הדתית של כל אחד מהאיסורים?
- מהי ההנמקה לאיסור אלהים אחרים? האם יש הנמקות נוספות?

הביטוי 'אלהים אחרים' מעלה קשיים איתם מתמודד המדרש

2. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ו

אלהים אחרים, וכי אלוהות הן, והלא כבר נאמר +ישעיה לז יט+ ונתון את אלהיהם באש כי לא אלהים המה, ומה תלמוד לומר אלהים אחרים, אלא שאחרים קוראין אותם אלוהות. דבר אחר אלהים אחרים, שהם מאחרין את הטובה מלבא לעולם. דבר אחר אלהים אחרים, שהם עושין את עובדיהם אחרים. דבר אחר אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם. וכן הוא אומר +שם /ישעיה/ מז ז+ הן יצעק אליו ולא יענה מצרתו לא יושיענו.

רבי יוסי אומר, אלהים אחרים למה נאמר, שלא ליתן פתחון פה לאומות העולם לומר, אלו נקראו בשמו, כבר היה בהם צורך, והרי נקראו בשמו ואין בהם צורך. ואימתי נקראו בשמו, בימי אנוש בן שת, שנאמר +בראשית ד כו+ אז הוחל לקרוא בשם ה'. באותה שעה עלה אוקיאנוס והציף שלישו של עולם. אמר להם המקום, אתם עשיתם מעשה חדש וקראתם עצמכם בשמי, אף אני אעשה מעשה חדש ואקרא עצמי בשמי, שנא' +עמוס ה ח+ הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ ה' שמו.

רבי אליעזר אומר, אלהים אחרים, שהם מחדשים להם אלהות בכל יום. הא כיצד, היה לו של זהב ונצרך לו, עשאו של כסף; [היה לו של כסף] ונצרך לו, עשאו של נחשת; היה לו של נחשת ונצרך לו, עשאו של ברזל או מעופרת, וכן הוא אומר +דברים לב יז+ חדשים מקרוב באו. - רבי יצחק אומר, אלו נפרט להם כל שם עבודה זרה, לא היה מספיק להם כל העורות שבעולם. - רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, בא וראה, לשון שתפסה תורה למולך, כל שתמליכנו עליך אפילו קיסם אחד או חרס. - רבי אומר, אלהים אחרים, שהם אחרונים למי שהוא אחרון במעשים, ומי הוא אחרון שבמעשים, מי שקורא אותם אלוהות.

- מהי משמעות האחרות של האלהים האחרים? מה הפגם הדתי בהם לפי כל פירוש?

3. מכילתא שם

כי אנכי ה' אלהיך אל קנא. [וכי אני אלוה של קנאה], אני שליט בקנאה ואין קנאה שולטת בי. אני שליט בנומה ואין הנומה שולטת בי, שנאמר +תהלים קכא ד+ הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. דבר אחר כי אנכי ה' אלהיך אל קנא, בקנאה אני נפרע מהם מן עבודה זרה, אבל רחום וחונן אני בדברים אחרים.

שאל פלוסופוס אחד את רבן גמליאל, כתיב בתורתכם, כי אנכי ה' אלהיך אל קנא, וכי יש כח בעבודה זרה להתקנאות בה; גבור מתקנא בגבור, חכם מתקנא בחכם, עשיר מתקנא בעשיר, אלא יש כח בעבודה זרה להתקנאות בה. אמר לו, אלו אדם קורא לכלבו בשם אביו, וכשהוא נודר, נודר בחיי כלב זה, במי האב מתקנא, בבן או בכלב.

אמר לו, יש למקצתה צורך. אמר לו, מה ראית. אמר לו, הרי שנפלה דליקה במדינה פלונית [והוצל] בית עבודה זרה שלה, לא שעמדה לעצמה. אמר לו, אמשול לך משל, למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שיוצא למלחמה, עם מי נלחם, עם החיים או עם המתים. אמר לו, עם החיים. אמר לו, הואיל ואין למקצתה צורך,

מפני מה אינו מבטלה. אמר לו, וכי לדבר אחד אתם עובדין, והרי אתם עובדין לחמה וללבנה ולכוכבים ולמזלות להרים ולגבעות לאפיקים וגיאינות, ואפילו לאדם; יאבד עולמו מפני השוטים, שנאמר +צפניה א ב - ג+ אסף אסף כל וגו' אסף אדם ובהמה וגו'. אמר לו, הואיל ונכשלו בה רשעים, מפני מה אינו מעבירה מן העולם. אמר לו, מפני השוטים. אמר לו, אם כן אף לאדם עובדין, והכרתי האדם מעל פני האדמה.

- אם איזה קושי בפסוק ה מתמודד המדרש?

- מה הבעיה בעבודה זרה לפי המדרש?

4. הקדמת הזהר (בתרגום הרב בר שאול)

שאו מרום עיניכם וראו, מי ברא אלה" (ישעיהו מ') " אמר רבי שמעון : רז זה לא נתגלה, מלבד יום אחד שהייתי על חוף הים, ובה אליהו ואמר לי: רבי, ידעת מהו 'מי ברא אלה' ? אמרתי לו: אלו השמים וצבאם מעשה הקב"ה, שיש לו לבן אדם להסתכל בהם, ולברך אותו, ככתוב: ' כי אראה שמך ומעשה אצבעותיך, וגו', ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ (תהילים ח'). אמר לי : רבי, דבר סתום היה לפני הקב"ה, ונתגלה בישיבה של מעלה. וזה הוא: בשעה שהסתום מכל סתומים חפץ להתגלות, שעה בראשונה נקודה אחת, וזה עלה להיות מחשבה, צייר בה כל ציורים, חקק בה כל חקיקות, וחקק בתוך המאור הקדוש הסתום חקיקת ציור סתום אחד קודש הקדשים, בניין עמוק היוצא מתוך מחשבה, ונקרא 'מי'. ראשית הבניין, קיים ולא קיים, עמוד יסתום בשמו. לא נקרא אלא 'מי'. חפץ להתגלות ולהיקרא בשם, ונתלבש בלבשו יקר מאיר וברא 'אלה', ועלה 'אלה' בשם. נתחברו האותיות אלו באלו, ונשלם השם 'אלה-ים'. ועד שלא ברא 'אלה' לא עלה 'אלה-ים' בשם.

ואותם שחטאו בעגל, על רז שלנו, אמרו: " אלה אלוקיך ישראל".

וכמו שהשתתף 'מי' ב'אלה', כך הוא שם המשותף תמיד, ובסוד זה העולם קיים. פרח אליהו ולא ראיתיו. וממנו ידעתי את הדבר שעמדתי על רזו וסתריו. בא רבי אלעזר וכל החברים ונשתטחו לפני בכו ואמרו: אילמלא לא באנו אלא לשמוע זה, דיינו.

- כיצד קורא המדרש את הפסוק? מה תפקיד המילה מי מבחינה תחבירית?

- ממה מורכב השם א-ל-ה-י-ם? מה זה אומר על מהותו של א-להים?

אלה אלוהיך

5. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף נג עמוד ב

אמר קרא: +שמות לב+ אלה אלהיך ישראל, מלמד שאינו לאלוהות הרבה.

- מה היה חטאם של ישראל בעגל לפי המדרש?

- השוו אותו לחטאם ע"פ הקדמת הזהר.

מהם המניעים לעבודת אלהים אחרים לפי המדרש?

כיצד ניתן להסביר, ע"פ המדרש היאך עבדו ישראל את העגל מיד אחרי ההתגלות בסיני?

6. שמות רבה (וילנא) פרשה כט ד"ה א אנכי ה'

א אנכי ה' אלהיך, הה"ד (דברים ד) השמע עם קול אלהים, המינין שאלו את ר' שמלאי א"ל אלוהות הרבה יש בעולם אמר להם למה אמרו לו שהרי כתיב השמע עם קול אלהים, אמר להם שמא כתוב מדברים אלא מדבר, אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה רצון לנו מה אתה משיב*, חזר ר' לוי ופירשה אמר להם השמע עם קול אלהים, כיצד אילו היה כתוב קול ה' בכחו לא היה העולם יכול לעמוד, אלא קול ה' בכח, בכח של כל אחד ואחד, הבחורים לפי כחן והזקנים לפי כחן והקטנים לפי כחן, אמר הקב"ה לישראל לא בשביל ששמעתם קולות הרבה תהיו סבורין שמא אלוהות הרבה יש בשמים אלא תהיו יודעים שאני הוא ה' אלהיך, שנא' (שם /דברים/ ה) אנכי ה' אלהיך

* גירסת אוצר המדרשים - ממשיכה כך:

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) ה' בחכמה יסד ארץ עמוד 106

חזר ר' שמלאי ופרש השמע עם קול אלהים, אילו היה כולם שומעים אותו הקול בכח ה' לא היו יכולין לשמוע מה הוא עד שימותו, אלא בחור לפי כחו ובינוני לפי כחו וזקן לפי כחו, שנאמר קול ה' בכח לבעלי כח, קול ה' בהדר לזקנים.

דברים פרק ד

(לב) כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמהו:

(לג) השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה נְיָחִי:

(לד) או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלקמה ובגיד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם יקנך אלהיכם במצרים לעיניך:

(לה) אתה הראת לדעת כי יקנך הוא האלהים אין עוד מלבדו:

(לו) מן השמים השמיעך את קלו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש:

תהלים פרק כט

(ד) קול יקנך בפח קול יקנך בהדר:

האיסורים המקיפים והכוללים

שימו לב מה כלול ונובע מאיסור עבודה זרה לפי הרמב"ם

7. רמב"ם הלכות עבודת כוכבים הקדמה

הלכות עבודת כוכבים וחקותיהם. יש בכללן נ"א מצות, שתי מצות עשה, ומ"ט מצות לא תעשה. וזהו פרטן:
 (א) שלא לפנות אחר עבודת כוכבים. (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראית העינים. (ג) שלא לגדף. (ד) שלא יעבוד אותה כדרך עבודתה. (ה) שלא ישתחוה לה. (ו) שלא לעשות פסל לעצמו. (ז) שלא לעשות פסל אפילו לאחרים. (ח) שלא לעשות צורות אפילו לנוי. (ט) שלא להדיח אחרים אחריה. (י) לשרוף עיר הנדחת. (יא) שלא לבנותה. (יב) שלא ליהנות מכל ממונה. (יג) שלא להסית יחיד לעבודת כוכבים לעובדה. (יד) שלא לאהוב המסית. (טו) שלא לעזוב שנאתו. (טז) שלא להצילו. (יז) שלא ללמד עליו זכות. (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה. (יט) שלא להתנבא בשמה. (כ) שלא לשמוע מן המתנבא בשמה. (כא) שלא להתנבא בשקר ואפילו בשם השם. (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר. (כג) שלא ליטע בשם עבודת כוכבים. (כד) שלא לעשות אוב. (כה) שלא לעשות ידעוני. (כו) שלא להעביר למולך. (כז) שלא להקים מצבה. (כח) שלא להשתחוות על אבן משכית. (כט) שלא ליטע אשרה. (ל) לאבד עבודת כוכבים וכל הנעשה בשבילה. (לא) שלא ליהנות בעבודת כוכבים ובכל משמשיה. (לב) שלא ליהנות בציפוי נעבד. (לג) שלא לכרות ברית לעובדי כוכבים. (לד) שלא לחון עליהן. (לה) שלא ישבו בארצנו. (לו) שלא להדמות במנהגותם ובמלבושם. (לז) שלא לנחש. (לח) שלא לקסום. (לט) שלא לעונן. (מ) שלא לחבור חבר. (מא) שלא לדרוש אל המתים. (מב) שלא לשאול באוב. (מג) שלא לשאול בידעוני. (מד) שלא לכשף. (מה) שלא להקיף פאת ראש. (מו) שלא להשחית פאת זקן. (מז) שלא יעדה איש עדי אשה. (מח) שלא תעדה אשה כלי זיין ועדי איש. (מט) שלא לכתוב קעקע. (נ) שלא להתגודד. (נא) שלא לעשות קרחה על מת. וביאור כל המצות האלו בפרקים אלו.

מה המניע לעבודה זרה לפי הרמב"ם

8. רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק א

הלכה א

בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארתם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארתם בדברים

ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה, הוא שירמיהו אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא.

הלכה ב

ואחר שארכו הימים עמדו בבני האדם נביאי שקר ואמרו שהאל צוה ואמר להם עבדו כוכב פלוני או כל הכוכבים והקריבו לו ונסכו לו כך וכך ובנו לו היכל ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם הנשים והקטנים ושאר עמי הארץ, ומודיע להם צורה שבדה מלבו ואומר זו היא צורת הכוכב פלוני שהודיעוהו בנבואתו, והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות ומתקבצין ומשתחויים להם ואומרים לכל העם שזו הצורה מטיבה ומריעה וראוי לעובדה וליראה ממנה, וכהניהם אומרים להם שבעבודה זו תרבו ותצליחו ועשו כך וכך ואל תעשו כך וכך, והתחילו כוזבים אחרים לעמוד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל או המלאך דבר עמהם ואמר להם עבדוני בכך וכך והודיע להם דרך עבודתו ועשו כך ואל תעשו כך, ופשט דבר זה בכל העולם לעבוד את הצורות בעבודות משונות זו מזו ולהקריב להם ולהשתחוות, וכיון שארכו הימים נשתכח השם הנכבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם ולא הכירוהו ונמצאו כל עם הארץ הנשים והקטנים אינם יודעים אלא הצורה של עץ ושל אבן וההיכל של אבנים שנתחנכו מקטנותם להשתחוות לה ולעבדה ולהשבע בשמה, והחכמים שהיו בהם כגון כהניהם וכיוצא בהן מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגללם ולדמותן אבל צור העולמים לא היה שום אדם שהיה מכירו ולא יודעו אלא יחידים בעולם כגון חנוך ומתושלח נח שם ועבר, ועל דרך זה היה העולם הולך ומתגלגל עד שנולד עמודו של עולם והוא אברהם אבינו.